Acta Illyrica
Godišnjak Udruženja BATHINVS
Godina IV/Broj 4

IZDAVAČ / PUBLISHER:

*Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa
i drevnih i klasičnih civilizacija BATHINVS*

Topal Osman Paše 20, Sarajevo, Bosna i Hercegovina

<http://bathinvs.com/>

ZA IZDAVAČA / FOR THE PUBLISHER: Dženan Brigić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / EDITOR-IN-CHIEF: Edin Veletovac

REDAKCIJA / EDITORIAL BOARD:

Enver Imamović (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo); **Milan Lovenjak** (Filozofski fakultet Univerziteta u Ljubljani / Faculty of Arts, University of Ljubljana); **Marcel Burić** (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb); **Branka Migotti** (Zagreb, Hrvatska / Zagreb, Croatia); **Salmedin Mesihović** (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo); **Ivan Basić** (Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu / Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split); **Olga Pelcer-Vujačić** (Institut za istoriju Univerziteta Crne Gore / Historical institute of the University of Montenegro); **Siniša Bilić-Dujmušić** (Hrvatsko katoličko Sveučilište u Zagrebu / Catholic University of Croatia); **Drago Župarić** (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo); **Bego Omerčević** (Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli / Faculty of Philosophy, University of Tuzla); **Ivan Radman Livaja** (Arheološki muzej u Zagrebu / Archaeological Museum in Zagreb); **Marko A. Janković** (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu / Faculty of Philosophy, University of Belgrade); **Dejan Gazivoda** (Centar za konzervaciju i arheologiju Crne Gore / Center for Conservation and Archaeology of Montenegro); **Lucijana Šešelj** (Filozofski fakultet u Sveučilišta u Rijeci / Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Rijeka); **Amra Šaćić Beća** (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo).

SEKRETAR REDAKCIJE / SECRETARY OF THE EDITORIAL BOARD: Arnela Selimović

RECENZENTSKI ODBOR / ADVISORY BOARD:

Adnan Busuladžić (Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu / Faculty of Philosophy, University of Sarajevo); **Slaviša Perić** (Arheološki institut, Beograd / Institute of Archaeology, Belgrade); **Jacqueline Balen** (Arheološki muzej u Zagrebu / Archaeological Museum in Zagreb); **Martina Blečić Kavur** (Fakultet za humanističke studije Univerziteta Primorska / Faculty of Humanities Koper, University of Primorska); **Dragana Nikolić** (Balkanološki institut, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd / Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts); **Almir Marić** (Fakultet humanističkih nauka Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru / Faculty of Humanities, "Džemal Bijedić" University of Mostar); **Inga Vilogorac Brčić** (Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb)

ČASOPIS JE INDEKSIRAN U / JOURNAL INDEXED IN:

C.E.E.O.L. (Central Eastern European Online Library)

Complementary Index (EBSCO host)

Časopis je štampan uz podršku Ministarstva kulture i sporta Kantona Sarajevo.
Printing of the journal supported by the Ministry of Culture and Sports of Canton Sarajevo.

*Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa i
drevnih i klasičnih civilizacija*
BATHINVS

Acta Illyrica

Godišnjak Udruženja BATHINVS
Godina IV/Broj 4

SARAJEVO, 2020.

SADRŽAJ / CONTENTS

PREDGOVOR / FOREWORD	7
----------------------------	---

NAUČNI I PREGLEDNI RADOVI / ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS AND REVIEW ARTICLES

Adnan Kaljanac / Dženan Brigić – Rezultati arheološke prospekcije 2017. godine na prahistorijskom lokalitetu Butmir i njegovo stanje danas / Results of the archeological prospection on the site of Butmir from 2017	17
Aleksandar Jašarević – Igla kao forma specifične materijalne kulture s kraja bronzanog i početka željeznog doba sjeverne Bosne / Pins as a form of specific material culture from the end of the Bronze Age and the beginning of the Iron Age in the northern Bosnia	49
Salmedin Mesihović – Otkrivanje homerovskog koda: Tersitov bijes / Discovering the Homeric code: Thersites's rage.....	67
Vjeran Brezak – Menas – kronika prebjega / Menas – the chronicle of defector	83
Alka Domić Kunić – Kolapijani – Apijanovi Peonci / Colapiani – Appian's Paeones.....	107
Goran Popović – Novi pristup istraživanju rimske putne komunikacije Salona – Servitium / A new approach to the research of the Roman road Salona – Servitium.....	163
Dženefa Merdanić Šahinović – Administrativno-pravno uređenje rudarskog distrikta sjeverozapadne Bosne u III stoljeću / The administrative and legal regulation of the mining district of northwestern Bosnia in the 3 rd century.....	175
Amra Šaćić Beća – Klesarske greške na antičkim epigrafskim spomenicima sarajevske regije / Stonecutters' mistakes in ancient epigraphic monuments from the Sarajevo region.....	223

PRIKAZI / REVIEWS

Mirza Hebib – Prikaz knjige: <i>Law in the Roman Provinces</i> , (ed.) K. Czajkowski and B. Eckhardt: Oxford University Press, 2020, xii + 526 str.....	241
Damir Deljo – Prikaz knjige: Predrag Novaković, <i>Historija arheologije u novim zemljama Jugoistočne Evrope</i> , Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2015, str. 304.	245
Nejra Stovro – Prikaz knjige: Greg Woolf, <i>Rome an Empire's Story</i> , Oxford University Press, Oxford, 2012, 383 str.	249

Fadil Hadžiabdić – Prikaz naučnog časopisa: <i>Godišnjak Udruženja BATHINVS, Acta Illyrica</i> , br. 3, Udruženje za proučavanje i promoviranje ilirskog naslijeđa i drevnih i klasičnih civilizacija “BATHINVS”, broj III, Sarajevo, 2019, 149 str.	253
Amina Šehović - Prikaz knjige: Miroslava Mirković, <i>Municipijum S. Rimski grad u Kominama kod Pljevalja</i> , Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2013, 159 str.	259
UPUTSTVA AUTORIMA.....	263
ANNUAL JOURNAL OF BATHINVS ASSOCIATION YEARBOOK TEMPLATE.....	265
UPUTSTVA RECENZENTIMA	267
REVIEWER GUIDELINES.....	268
AUTORI OBJAVLJENIH RADOVA	269

Prikaz knjige: Greg Woolf, *Rome an Empire's Story*, Oxford University Press, Oxford, 2012, 383 str.

Rimsko Carstvo je fenomen. Sam pojam carstva budi mnoštvo pitanja na koja brojne studije, historiografske ili npr. sociološke nastoje ponuditi odgovore. Greg Woolf, historičar i arheolog, akademik koji je predavao na cijenjenim britanskim univerzitetima, napisao je studiju *Rome an Empire's Story* nastojeći da odgovori kako je nešto ljudsko uspjelo da istraje toliko dugo. Predmet ove knjige je carstvo samo po sebi. U uvodu autor postavlja ključna pitanja: Kako je carstvo raslo? Zašto su Rimljani pobjeđivali, a njihovi protivnici gubili? Kako je carstvo preživljavalo krize? Kakva su uvjerenja imali Rimljani, tj. kakva je bila njihova lična percepcija carstva? Međutim, ključna pitanja se odnose na ideološku stranu carstva, igru moći i pokriće te moći. Autor je svjestan opširnosti teme koju je gotovo nemoguće obuhvatiti unutar jedne knjige. Iako se može reći da su sve knjige napisane o Rimskom Carstvu svojevrsna priča o carstvu, ova knjiga nudi drugačiji postmodernistički pristup temi.

Velik "zalogaj" predstavljen je u osamnaest poglavlja gdje svako poglavlje započinje sa naslovom zaokruženim u trijumfalnom lovorovom vijencu. Nakon što je u uvodu predstavio svoj cilj, autor u prvom poglavlju započinje hronološki pregled događaja te kroz ostala poglavlja tematizira pojedine aspekte i fenomene carstva koji su utjecali na postizanje, održavanje i gubitak moći, poput npr. utjecaja mitova, demografskog kretanja stanovništva i geografskog podneblja na isto. Osamnaest poglavlja nosi sljedeće naslove: (1) *The whole story*, (2) *Empires of the mind*, (3) *Rulers of Italy*, (4) *Imperial ecology*, (5) *Mediterranean hegemony*, (6) *Slavery and empire*, (7) *Crisis*, (8) *At Heaven's command?*, (9) *The generals*, (10) *The enjoyment of empire*, (11) *Emperors*, (12) *Resourcing empire*, (13) *War*, (14) *Imperial identities*, (15) *Recovery and collapse*, (16) *A christian empire*, (17) *Things fall apart* i posljednje poglavlje (18) *The Roman Past and the Roman future*. Autor se služi komparativnom metodom poredeći antičko carstvo sa drugim, često savremenijim carstvima iz XIX vijeka. Knjiga je obogaćena jasnim i jednostavnim stilom uz brojne metafore koje opisuju Rimsko Carstvo kao balon, ajkulu, epidemiju, vampire, ledeno doba i sl. Woolf nastoji prikazati historiju Rimskog Carstva kao proces čija je putanja kretanja išla uzlaznim i silaznim pravcem. Znatan dio knjige se odnosi na političke događaje na čijim temeljima se zasnivalo carstvo te sam period carstva i njegov postepen pad. Ostala poglavlja tematiziraju pojam carstva, naslijeđe Rimskog Carstva i često nevidljivo "oružje" kojim se Rimsko Carstvo služilo da osigura svoju moć.

Prvo poglavlje nazvano *The whole story* donosi opšte informacije o hronološki važnim događajima sa početkom i krajem carstva. Autor naglašava problematiku odredišta datuma sa kojim bi priča mogla započeti i završiti, birajući one godine koje su opšteprihvaćene: početak 753. god. p. n. e. i kraj 711. god. n. e. kada su Arapi preuzeli Vizigotsku Španiju. Poglavlje služi kao uvod u priču, gdje autor obavještava čitaoce o ključnim događajima i različitim periodima (doba kraljeva, rana Republika, srednja Republika, kasna Republika, carstvo i pad carstva). Važno je napomenuti da je jedan od autorovih ciljeva prikazati kako je carstvo uspijevalo da se tako dugo održi, stavljen je akcent na njegovo “preživljavanje” i borbu, što je prema autoru od veće koristi nego objašnjavati uzdizanje i pad. Nakon što je ponudio osnovne informacije o historiji Rimskog Carstva, autor započinje sa detaljima kako bi priču iskristalizirao u čitav spektar njenih boja. Poglavlja pod nazivima *Rulers of Italy* (treće poglavlje), *Mediterranean Hegemony* (peto poglavlje), *Crisis* (sedmo poglavlje), *The Generals* (deveto poglavlje) odnose se na političke događaje i ličnosti koji su postavili temelje za izgradnju carstva. Od naročite važnosti je peto poglavlje *Mediterranean Hegemony* u kojem je objašnjena strategija rimskog osvajanja prema kojoj je hegemonija označavala da Rim nema jačih rivala, a stvarna vladavina nije označavala političku sigurnost. Ono što čini ovo carstvo još snažnijim jeste činjenica da Rim u tom periodu nije imao u svojoj blizini model jakog carstva koji bi mogao imitirati i sve adaptacije koje je carstvo preuzelo od Grka i drugih bile su modificovane u nešto veće. Prema autoru, Rim je bio carstvo prije nego se oficijelno počeo tako nazivati. Ipak, koliko god da je bilo jako carstvo, često je zapostavljalo jačinu svojih protivnika Gala i ilirskih naroda, što je bilo uzrok čestih kriza koje je carstvo pretrpjelo. Nakon toga autor prelazi na poglavlja koja obuhvataju upravo period carstva i njegovog kraha, a to su: *Emperors* (jedanaesto poglavlje), *War* (trinaesto poglavlje), *Recovery and Collapse* (petnaesto poglavlje), *A Christian Empire* (šesnaesto poglavlje), *Things Fall apart* (sedamnaesto poglavlje). Autor u ovim poglavljima ističe imperijalnu ideologiju, kult cara koji je postepeno kreiran. Njegova moć je bila prikazana u propagandi cara kao Boga, cara na novcu, statue cara koje su podignute navrh arhitektonskih građevina i sl. Woolf se služi komparativnom metodom poredeći kult cara sa kultom totalitarnih ideologija XX stoljeća, zaključivši *the capacity to mass-produce one man's face in a pre-industrial age is even more impressive* (Woolf, 2012, 125). Ipak, koliko god je carstvo bilo jako, ono je bilo oslabljeno brojnim krizama i ratovima koji su u historijskim procesima “preobukli” istog paganskog cara u ruho cara koji svoju moć opravdava postojanjem crkve.

Navedena su poglavlja koja se odnose na političke događaje. Ostatak knjige obuhvata ona poglavlja koja ističu ovu studiju od drugih, gdje autor argumentira postavljeni cilj da prikaže ideološku stranu carstva, carski identitet, komparirajući rimsko sa ostalim carstvima, iz razloga što su Rimljani kreirali model cara i carstva na zapadu. Postavljeni cilj je najbolje obrazložen u drugom poglavlju *Empires of the mind*. Autor postavlja

intrigantnu misao koja se prije ili kasnije javi kod svakog poznavaoa rimske historije – da je Rim izgledao kao predodređen da postane carstvo, odnosno, da su Rimljani imali carstvo u svojoj krvi, kako je to autor metaforički rekao. U poglavlju je objašnjeno kako je carstvo bilo viđeno od strane ljudi koji su ga lično doživjeli te kako ga mi iz današnje vizure doživljavamo. Mit o slavnom junaku Eneju koji je osnovao budući Rim je najvjerodostojniji prikaz kako su tadašnji ljudi percipirali veličinu Rima. Svakako je važna činjenica da većina historijskih izvora, kada pišu o Rimu, pišu o prošlim događajima te su iz tog razloga svjesni putanje kojom se carstvo kreće. Autor nije dovoljno naglasio činjenicu da je sasvim “prirodno” da veličaju carstvo i državu u kojoj žive, čineći to u propagandne svrhe. Druga carstva su oblikovana kao imitacija rimskog ili je riječ o određenim modifikacijama. Autor čini komparaciju sa Osmanskim Carstvom, čija se prijestolnica nalazila na tragovima Rimske. U preostalim poglavljima: *Imperial Ecology* (četvrto poglavlje), *Slavery and Empire* (šesto poglavlje), *At Heaven's Command?* (osmo poglavlje), *The Enjoyment of Empire* (deseto poglavlje), *Resourcing Empire* (dvanaesto poglavlje), *Imperial Identities* (četnaesto poglavlje), *The Roman Past and Roman Future* (osamnaesto poglavlje), moguće je pronaći “oružje” koje je kolebalo ili ojačavalo moć carstva, bilo da je riječ o ekonomskom dobitku koji je često bio utjelovljen u ljudskom roblju ili prikazu cara kao Boga, kao i hedonistički oblik življenja koje je car omogućio eliti, dok je kod naroda oživljena čuvena Juvenalova rečenica *hljeba i igara*.

Carstvo je intrigantna ideja koja je obilježila historiju na pozitivan i negativan način. *Rome an Empire's story* britanskog historičara Woolfa predstavlja važan doprinos historiografiji zbog zanimljive perspektive koja rezimira utjecaj moći na ljude, geografsko podneblje i generalno tok historije. Autor traži pokriće svoje ideje u savremenoj historiografiji, koja ide u korist njegovom savremenom pristupu i komparativnoj metodi. Važnost ove knjige je mnogostruka. Iako je riječ o svjetskoj historiografiji, pitanja postavljena u njoj su univerzalna i od važnosti za svakog historičara. Autorova specijalizacija obuhvata period kasne antike, ali je unutar ove knjige najveći fokus postavljen na početke uzdizanja carstva, jer je tako najbolje moguće razumjeti pojam carstva. Brojna poglavlja služe autoru da argumentira svoju tezu o moćnom carstvu, ali proces uzdizanja i pada prati konstantno takmičenje da se moć održi. Jednostavno rečeno, kao što i autor smatra, cjelokupna historija Rimskog Carstva je borba da se održi carski budžet. U konačnici, Bizantsko Carstvo je i dalje rimsko, jer je zasnovano na modelu kakav su Rimljani zamišljali, ali su se ideali toga carstva promijenili. Komparacije sa ostalim carstvima (osmanskim, habsburškim) su opravdano učinjene, jer je nemoguće sakriti činjenicu koliki je značaj Rimsko Carstvo imalo na zapadnu kulturu i historiju. S druge strane, kod autora postoji određena doza prevelike idealizacije Rima, koja je iz jedne perspektive opravdana, zbog toga što sama tema proučava moć jednog carstva. Neosporna je činjenica da ovakvo djelo predstavlja osvježanje u brojnim raspravama o konceptu

carstva, gdje je Woolf ponudio novu perspektivu i tako pomjerio čitalačku maštu za jednu "stepenicu" naprijed.

Napomena uredništva:

Ovaj rad je osvojio DRUGO MJESTO na javnom pozivu za nagradu "Prof. dr. Esad Pašalić".